

THỰC TRẠNG CẤU TRÚC CHUẨN BỊ TÂM LÝ CỦA VẬN ĐỘNG VIÊN CỜ VUA ĐẲNG CẤP CAO

Đặng Văn Dũng⁽¹⁾; Trần Văn Trường⁽²⁾
Đàm Công Tùng⁽³⁾

Thông tin bài báo:

Ngày nhận bài: 15/07/2026

Ngày phản biện: 04/08/2026

Ngày đăng: 31/08/2026

Tác giả liên hệ:

Đặng Văn Dũng

Email: dangvandung@gmail.com

Tập 16, số 4 (2026), trang 72-75

DOI:

<https://doi.org/10.64024/upes14277>

Bản quyền © 2026. Bài báo này là công bố Truy cập Mở (Open Access) và được phân phối theo các điều khoản của Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0).

Tóm tắt:

Thông qua các phương pháp khoa học, đề tài đã đánh giá được thực trạng cấu trúc chuẩn bị tâm lý của vận động viên (VĐV) Cờ vua đẳng cấp cao bao gồm các thành phần chuẩn bị tâm ý chung (hình thành động lực cho VĐV; hình thành các phẩm chất cá nhân; giáo dục trí tuệ; rèn luyện các phẩm chất ý chí; làm chủ các phương pháp tự điều chỉnh trạng thái tâm lý) và chuẩn bị tâm lý chuyên môn (nghiên cứu đối thủ, nhận thức bản thân, tác động qua lại của đấu thủ trong ván đấu, điều chỉnh trạng thái tâm lý theo tình huống). Đây là những căn cứ thực tiễn quan trọng nhằm hoàn thiện cấu trúc chuẩn bị tâm lý chuyên môn cho VĐV Cờ vua đẳng cấp cao Việt Nam.

Từ khoá: cấu trúc, chuẩn bị tâm lý, vận động viên Cờ vua, đẳng cấp cao.

Current status of the psychological preparation components for high-level chess athletes

Dang Van Dung⁽¹⁾; Tran Van Truong⁽²⁾
Dam Cong Tung⁽³⁾

Article Information:

Received: 15/07/2026

Review date: 04/08/2026

Published: 31/08/2026

Corresponding Author:

Dang Van Dung

Email: dangvandung@gmail.com

Vol 16, Issue 4 (2026), pp 72-75

DOI: <https://doi.org/10.64024/upes14277>

Copyright © 2026. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0).

Abstract:

Through scientific research methods, the study assessed the current status of the psychological preparation components for high-level chess athletes. The components include general psychological preparation (developing athletes' motivation; developing personal qualities; intellectual education; cultivating volitional qualities; and mastering methods for self-regulating psychological states) and specialized psychological preparation (studying opponents, self-awareness, interaction between competitors during a game, and regulating psychological states according to situational demands). These findings provide an important practical basis for improving the structure of specialized psychological preparation for high-level Vietnamese chess athletes.

Keywords: Structure, psychological preparation, chess athletes, high-level athletes.

⁽¹⁾PGS TS; ⁽²⁾TS; ⁽³⁾ThS Trường Đại học TDTT Bắc Ninh

ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong Cờ vua hiện đại, khi các VĐV nhà nghề nhanh chóng cân bằng về trình độ chuyên môn, các trận đấu ngày càng được diễn ra gay gắt hơn ở một cấp độ khác – đó là cấp độ chuẩn bị tâm lý. Đây là một vấn đề phức tạp và chưa được nghiên cứu một cách đầy đủ trong quá trình chuẩn bị VĐV Cờ vua.

Mặc dù tâm lý thể thao nói chung và tâm lý trong Cờ vua nói riêng là những lĩnh vực mang tính thời sự và đầy tiềm năng. Các tư liệu giá trị từ thực tiễn thi đấu của các danh thủ như E. Lasker, A. Alekhine, M. Tal, T. Petrosian, R. Fischer hay các công trình của B.M. Blumenfeld, B. Ananhev phần lớn mới chỉ dừng lại ở các minh họa riêng rẽ hoặc tập trung nhiều vào khía cạnh tư duy. Chỉ đến những năm 80 của thế kỷ XX, vấn đề chuẩn bị tâm lý chuyên môn của VĐV Cờ vua mới được N.V. Krogus làm sáng tỏ (bao gồm tự nhận thức năng lực bản thân, thấu hiểu đối thủ và kiểm soát các mối quan hệ tương tác trong ván đấu). Tuy nhiên, đến nay cấu trúc chuẩn bị tâm lý mang tính khoa học của VĐV Cờ vua đẳng cấp cao vẫn chưa được hệ thống hóa một cách đầy đủ.

Mặc dù có vai trò hết sức quan trọng trong ván đấu, qua khảo sát sơ bộ cho thấy, đa số các VĐV Cờ vua đẳng cấp cao ở Việt Nam chưa được chuẩn bị tốt về tâm lý chung và chuyên môn trong quá trình huấn luyện. Đặc biệt là chưa thống nhất được cấu trúc chuẩn bị tâm lý VĐV Cờ vua trong các cơ sở huấn luyện. Chính điều này làm hạn chế đáng kể đến chất lượng huấn luyện, cũng như thành tích thi đấu của VĐV.

Trong bối cảnh thi đấu đỉnh cao hiện nay, khi các VĐV Cờ vua phải chịu áp lực cực lớn từ cường độ giải đấu, việc trang bị một nền tảng tâm lý vững chắc cùng cấu trúc chuẩn bị tâm lý khoa học đóng vai trò quyết định đến thành tích thi đấu của VĐV.

Xuất phát từ những lý do nêu trên, việc đánh giá thực trạng cấu trúc chuẩn bị tâm lý của VĐV Cờ vua đẳng cấp cao là vấn đề mang tính cấp thiết, nhằm góp phần hoàn thiện cấu trúc chuẩn bị tâm lý chuyên môn cho VĐV Cờ vua đẳng cấp cao Việt Nam.

PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Quá trình nghiên cứu chủ yếu sử dụng các phương pháp sau: Phương pháp phân tích và tổng hợp tài liệu; Phương pháp phỏng vấn, tọa đàm; Phương pháp chuyên gia; Phương pháp toán học thống kê.

KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU VÀ BÀN LUẬN

Để đánh giá thực trạng cấu trúc chuẩn bị tâm lý của VĐV Cờ vua đẳng cấp cao, đề tài tiến hành phỏng vấn bằng phiếu hỏi 50 VĐV đẳng cấp cao trình độ từ VĐV cấp I đến Đại kiện tướng cờ vua thuộc một số CLB Cờ vua, các Trung tâm Cờ vua mạnh trên toàn quốc. Nội dung phỏng vấn là xác định thực trạng các thành phần cấu trúc chuẩn bị tâm lý của VĐV Cờ vua. Thời điểm phỏng vấn diễn ra từ tháng 9 đến tháng 11 năm 2025. Các đối tượng phỏng vấn được chia làm 2 nhóm: nhóm 1 gồm 25 VĐV cấp I và dự bị kiện tướng (DBKT), nhóm 2 gồm 25 VĐV trình độ kiện tướng (KT) và Đại kiện tướng (ĐKT). Kết quả phỏng vấn được trình bày ở bảng 1 và biểu đồ 1.

Kết quả ở bảng 1 cho thấy, giữa nhóm VĐV cấp I và DBKT và nhóm KT và ĐKT có sự tương đồng lớn trong việc sử dụng các thành phần cấu trúc của chuẩn bị tâm lý. Tuy nhiên, mức độ sử dụng của nhóm VĐV trình độ cao (KT, ĐKT) nhìn chung cao hơn so với nhóm VĐV cấp I và DBKT, đặc biệt đối với các thành phần cấu trúc chuẩn bị tâm lý chuyên môn.

Trong nhóm các thành phần cấu trúc chuẩn bị tâm lý chung, nội dung “hình thành động lực cho VĐV” được cả hai nhóm đánh giá rất cao (96,0% và 100,0%), sự khác biệt không có ý nghĩa thống kê ($\chi^2 = 1,02$; $P > 0,05$). Điều này phản ánh vai trò nền tảng của động lực đối với quá trình tập luyện và thi đấu Cờ vua. Động lực giúp VĐV duy trì sự tập trung, tính kiên trì và khả năng vượt qua khó khăn trong quá trình chuẩn bị cũng như trong thi đấu.

Tương tự, thành phần cấu trúc “hình thành các phẩm chất cá nhân” như tinh thần tập thể, tính kỷ luật và tính tổ chức được cả hai nhóm sử dụng tuyệt đối (100%), cho thấy đây là những phẩm chất tâm lý cơ bản cần được hình thành ngay từ giai đoạn đầu của quá trình đào tạo VĐV.

Bảng 1. Thực trạng cấu trúc chuẩn bị tâm lý của VĐV Cờ vua đẳng cấp cao

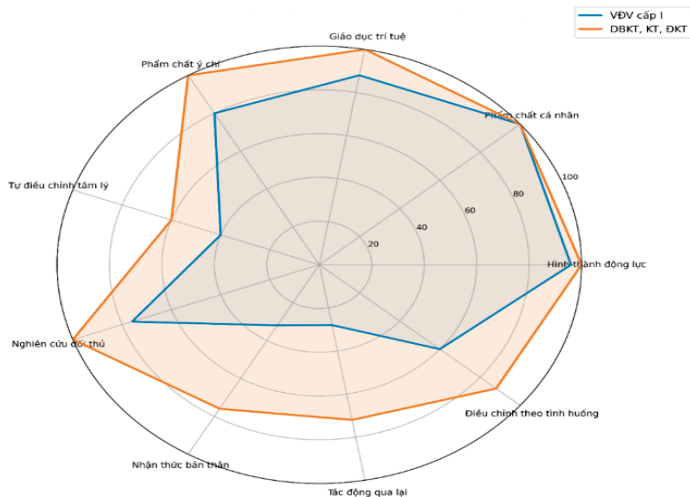
TT	Các thành phần cấu trúc	VĐV cấp I, DBKT (n=25)		VĐV KT, ĐKT (n=25)		χ^2	P
		m _i	Tỷ lệ %	m _i	Tỷ lệ %		
I.	Chuẩn bị tâm lý chung						
1.1.	Hình thành động lực cho VĐV	24	96	25	100	1.02	>0.05
1.2.	Hình thành các phẩm chất cá nhân (tinh thần tập thể, tính kỷ luật, tính tổ chức...)	25	100	25	100	0	>0.05
1.3.	Giáo dục trí tuệ	22	88	25	100	3.19	>0.05
1.4.	Rèn luyện các phẩm chất ý chí	20	80	25	100	5.56	>0.05
1.5.	Làm chủ các phương pháp tự điều chỉnh trạng thái tâm lý	10	40	15	60	2	>0.05
II.	Chuẩn bị tâm lý chuyên môn						
2.1.	Nghiên cứu đối thủ	19	76	25	100	6.82	<0.01
2.2.	Nhận thức bản thân	8	32	19	76	9.77	<0.01
2.3.	Tác động qua lại của đấu thủ trong ván đấu	7	28	18	72	9.76	<0.01
2.4.	Điều chỉnh trạng thái tâm lý theo tình huống	15	60	22	88	5.09	<0.05

Đối với thành phần cấu trúc “giáo dục trí tuệ”, tỷ lệ lựa chọn của nhóm KT và ĐKT đạt 100%, cao hơn nhóm cấp I và DBKT (88,0%), tuy nhiên sự khác biệt chưa đạt ngưỡng xác suất có ý nghĩa thống kê ($\chi^2 = 3,19$; $P > 0,05$). Kết quả này phù hợp với đặc điểm của Cờ vua là môn thể thao trí tuệ, trong đó năng lực tư duy, phân tích, tổng hợp và giải quyết vấn đề giữ vai trò đặc biệt quan trọng đối với thành tích thi đấu của VĐV.

Đáng chú ý, thành phần cấu trúc “rèn luyện các phẩm chất ý chí” có sự khác biệt có ý nghĩa thống kê giữa hai nhóm ($\chi^2 = 5,56$; $P < 0,05$). Toàn bộ VĐV trình độ KT và ĐKT đều lựa chọn sử dụng thành phần này, trong khi tỷ lệ ở nhóm VĐV cấp I và DBKT chỉ đạt 80,0%. Điều đó cho thấy, khi trình độ chuyên môn ngày càng cao, vai trò của các phẩm chất ý chí như tính kiên trì, quyết đoán, khả năng tự chủ và vượt qua áp lực thi đấu ngày càng được nhận thức rõ hơn.

Thành phần cấu trúc “làm chủ các phương pháp tự điều chỉnh trạng thái tâm lý” được sử dụng với tỷ lệ còn tương đối thấp ở cả hai nhóm (40,0% và 60,0%), sự khác biệt không có ý nghĩa thống kê ($\chi^2 = 2,00$; $P > 0,05$). Kết quả này cho thấy, việc ứng dụng các kỹ thuật điều chỉnh trạng thái tâm lý như thư giãn, tự ám thị, điều khiển cảm xúc hoặc kiểm soát căng thẳng trong huấn luyện Cờ vua hiện nay có thể chưa được quan tâm đúng mức. Đồng thời, cần ghi nhận thực trạng lực lượng chuyên gia tâm lý thể thao nói chung ở nước ta còn rất mỏng, và tình trạng này bao gồm cả ở Cờ vua. Điều này cũng lý giải phần nào về thực trạng ở kết quả nghiên cứu này.

Đối với nhóm các thành phần cấu trúc chuẩn bị tâm lý chuyên môn, sự khác biệt giữa hai nhóm thể hiện rõ nét hơn. Thành phần cấu trúc “nghiên cứu đối thủ” được nhóm VĐV KT và ĐKT lựa chọn tuyệt đối (100%), cao hơn đáng kể so với nhóm VĐV cấp I và DBKT (76,0%),

Biểu đồ 1. Thực trạng cấu trúc chuẩn bị tâm lý của VĐV cờ vua đẳng cấp cao

sự khác biệt có ý nghĩa thống kê ở mức $P < 0,01$ ($\chi^2 = 6,82$). Điều này phản ánh thực tế rằng, ở trình độ cao, việc thu thập và phân tích thông tin về đối thủ trở thành một bộ phận quan trọng của công tác chuẩn bị trước thi đấu.

Đặc biệt, thành phần cấu trúc “nhận thức bản thân” có sự khác biệt rất rõ giữa hai nhóm (32,0% so với 76,0%; $\chi^2 = 9,77$; $P < 0,01$). Kết quả cho thấy, các VĐV Cờ vua trình độ cao nhận thức sâu sắc hơn vai trò của việc tự đánh giá điểm mạnh, điểm yếu, đặc điểm tư duy, phong cách thi đấu và trạng thái tâm lý của chính mình trong quá trình chuẩn bị thi đấu.

Tương tự, thành phần cấu trúc “tác động qua lại của đấu thủ trong ván đấu” cũng có sự khác biệt rất có ý nghĩa thống kê ($\chi^2 = 9,76$; $P < 0,01$). Điều này cho thấy, các VĐV trình độ cao không chỉ tập trung vào các yếu tố kỹ thuật và chiến thuật mà còn đặc biệt chú ý đến các yếu tố tâm lý phát sinh trong quá trình tương tác với đối thủ, bao gồm áp lực tâm lý, ảnh hưởng cảm xúc, sự tự tin và các thủ pháp tác động tâm lý trong thi đấu.

Cuối cùng, thành phần cấu trúc “điều chỉnh trạng thái tâm lý theo tình huống” được nhóm VĐV KT và ĐKT lựa chọn với tỷ lệ 88,0%, cao hơn đáng kể so với nhóm cấp VĐV I và DBKT (60,0%), sự khác biệt có ý nghĩa thống kê ($\chi^2 = 5,09$; $P < 0,05$). Kết quả này cho thấy, khả năng thích ứng tâm lý với những tình huống biến đổi trong ván đấu là một đặc trưng quan trọng của các VĐV Cờ vua trình độ cao.

KẾT LUẬN

Qua đánh giá thực trạng cấu trúc chuẩn bị tâm lý của VĐV Cờ vua đẳng cấp cao cho thấy, các VĐV có trình độ cao hơn (KT, ĐKT) sử dụng đa dạng hơn các thành phần cấu trúc chuẩn bị tâm lý chuyên môn hơn các VĐV cấp I và DBKT, đặc biệt là các thành phần liên quan đến nghiên cứu đối thủ, tự nhận thức bản thân, tác động tâm lý trong ván đấu và điều chỉnh trạng thái tâm lý theo tình huống. Điều này phản ánh xu hướng chuyển dịch từ các yếu tố chuẩn bị tâm lý mang tính chung sang các yếu tố chuẩn bị tâm lý chuyên môn, gắn

trực tiếp với hoạt động thi đấu Cờ vua đỉnh cao. Đây cũng là cơ sở quan trọng để xây dựng cấu trúc chuẩn bị tâm lý chuyên môn phù hợp cho VĐV Cờ vua đẳng cấp cao, góp phần nâng cao chất lượng và hiệu quả đào tạo VĐV Cờ vua ở Việt Nam.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đặng Văn Dũng (2019), *Chuẩn bị tâm lý vận động viên Cờ vua*, Nxb Đại học Quốc gia TP. Hồ Chí Minh.
2. Đặng Văn Dũng (2026), “Nghiên cứu cấu trúc và nội dung chuẩn bị tâm lý của vận động viên cờ vua đẳng cấp cao”, *Đề tài KH&CN cấp cơ sở*, Trường Đại học TDTT Bắc Ninh.
3. Phạm Ngọc Viễn, Lê Văn Xem, Nguyễn Thị Nữ (1991), *Tâm lý học TDTT*, Nxb TDTT Hà Nội.
4. Lê Văn Xem (2004), *Giáo trình tâm lý học TDTT*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
5. Бологан В.А. О психологической подготовленности шахматиста // 64 Шахматное обозрение.-1996.- № 2.-С.34-36.
6. Крогиус Н.В. Психологическая подготовка шахматиста. -Изд.во МГУ, 1979.
7. Крогиус Н.В. Психология шахматного творчества. -М.:ФисС, 1981.
8. Линовицкий Е.П., Грабузов С.Г., Кобаля М.Р., Данг Ван Зунг, Подготовка шахматистов старших разрядов: Учебное пособие. – М.:Физическая культура, 2006.